

LISTA DE SOCOTELI DIN ANII 1517/1518 A DOMENIULUI NOBILIAR DE LA SZŐDI (ZEUDY). DATE PRIVIND POSESIUNILE FAMILIEI GERSEI PETŐ ÎN SUDUL CÂMPIEI PANNONICE*

Elek Szaszko**

Cuvinte cheie: lista de socoteli, domeniu nobiliar, Sződi, comitatul Arad, familia Pető Gersei.

Keywords: registry of revenues and expenses, Sződi, Arad County, Gersei Pető family.

The registry of the revenues and expenses of the Sződi manor from 1517/1518 (Contributions to the possessions of the Gersei Pető family in the southern Region of the Great Hungarian Plain) (Abstract)

As medieval sources of the southern Great Hungarian Plain are scarce and limited, every little crumbs of information should be cherished by the researcher. This is especially true, when one stumbles upon an especially rare type of medieval source related to the region, which, in our case, is the registry of the revenues and expenses of the Sződi manor in Arad County obtained by Gersei Pető János and György from 1506/07. The luckily survived document from 1517/18, according to which the castellan of the manor was able to record 335 forints of revenues, provides a great insight into the nature of the incomes and the forms of revenue utilizations in the late Middle Ages. We can observe expenses ranging from Pető János and his family's personal expenses, through the costs of running the manor, the cookhouse, the salary of the retinue and other military expenses to the purchases of various types of simple clothes. The analysis of the registry is preceded by the summary of how the Gerseis gained a foothold in the region which intends to highlight the steps and the circumstances of the acquisition of the possessions known as the former Pósaft estates. Also, while investigating the actual size of the Sződi manor and the southern assets, the study attempts to examine the Gerseis' relationship with their lay and clerical, prestigious and less significant local neighbours as well.

Regiunea sudică a Câmpiei Pannonice beneficiază de puține izvoare documentare medievale, astfel că istoricul interesat de această zonă trebuie să aprecieze orice fărâmə de informație inedită. Satisfacția este însă mare atunci când la lumină sunt scoase documente rare, precum registrul de socoteli al domeniului Sződi din comitatul Arad, de la începutul secolului al XVI-lea. Documentul inedit, puțin cunoscut istoriografiei¹, este un caiet format din patru file împăturate în două, în care au fost consemnate, în limba

latină, – în numele lui Mihail Kiskeszzi, castelanul lui Francisc Pető Gersei – veniturile și cheltuielile domeniului din anul 1517 și începutul celui următor, până la data de 19 februarie, indentificată ca fiind prima vineri de după Miercurea Cenușii².

Lucrările referitoare la istoria familiei³ s-au limitat, tangențial, la câteva informații privind circumstanțele în care a fost achiziționat patrimoniului funciar din sudul Câmpiei ungare⁴. S-a avut în vedere doar ascensiunea socială și politică a familiei, începută în a doua jumătate a secolului al XV-lea, și accesarea sa în categoria baronilor, la începutul secolului următor. Lipsa de interes

* Articolul a fost publicat în limba maghiară în revista *Történelmi Szemle*, LIX (2017), 4, 665–682. Datorită faptului că studiul tratează un subiect de mare interes și pentru cercetarea istorică din România, referindu-se la istoria unei așezări localizată în prezent pe teritoriul României, în jud. Arad, am considerat ca fiind utilă traducerea acestuia, cu scopul de a facilita accesibilitatea informației.

** Gimnaziul Karinthy Frigyes, Budapesta, 1183 Budapest, Thököly u. 7, e-mail: szaelek@yahoo.com.

¹ Este menționat alături de documentele referitoare la castelul de la Sződi în lucrarea lui Tibor Koppány: *A középkori Magyarország kastélyai*. Budapesta (1999) (Művészettörténeti Füzetek 26.), 228.

² Arhiva de Stat a Arhivelor Naționale (în continuare MNL OL), Arhiva Diplomatică (DL) 93791. (vezi anexa I/3 cu lista de socoteli).

³ György Fejst: Fejezetek a gersei Pető család történetéből. In: *Közlemények Zala Megye közgyűjteményeinek kutatásából*. Ed. Imre Halász. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg (1968), (Zalai Gyűjtemény 25), 77–91.

⁴ Gábor Szatlóczi: *A Tátika vár története. A Gersei Pethő család és tátikai váruradalmuk története*. Budapesta (2009), 67, 83–84.

a cercetătorilor se datorează stabilirii familiei în această regiune a regatului.

Prin urmare se cuvine ca, înainte de prezentarea listei de socoteli, să facem o scurtă sinteză de istorie familială și patrimonială cu care dorim să suplinim lacunele amintite mai sus. Obiectivul propus urmărește prezentarea contextului istoric în care are loc înstăpânirea familiei Pető Gersei în sudul Câmpiei Ungariei, dinamica sistemului său de relații locale și delimitarea domeniului de la Sződi. Se poate aduce astfel o contribuție la istoria medievală a regiunii.

Reședința nobiliară de la Sződi, împreună cu jumătatea unor posesiuni din comitatele Arad, Cenad, Csongrad, Timiș, Cuvin și Caraș, unsprezece în total, au ajuns în stăpânirea lui Ioan Pető Gersei, a fratelui său, Gheorghe, și a fiului Francisc în urma donației pe care le-a acordat-o regele în luna octombrie a anului 1506⁵. Acest act a reprezentat finalul unui îndelung proces de moștenire căci, odinioară, acest întins, dar răsfirat domeniu a făcut parte din stăpânirea funciară a familiei Pósa de Szer. Odată cu moartea lui Ștefan Pósa în anul 1471, familia a rămas fără urmași pe linie masculină, posesiunile revenind, conform uzanței timpului, coroanei care le putea oferi fidelilor săi⁶. Ioan și Gheorghe Pető Gersei, fiii Ecaterinei Pósa⁷, au revendicat proprietățile mamei lor care avea același drept de moștenire ca și urmașii de sex masculin⁸.

Având în vedere că, între momentul dispariției bărbatilor din familia Pósa și împrumutarea

celor din neamul Gersei, s-au scurs nu mai puțin de trei decenii, apreciem că revendicarea moștenirii a întâmpinat dificultăți. Acest lucru s-a datorat faptului că, în anul 1471 regele le-a acordat palatinului Mihail Ország și rudelor sale, precum și familiei de *homo novus* Ongor de Nădășdia, câte jumătate din marele domeniu al familiei Pósa⁹. Nu trebuie să uităm că acest act de donație s-a petrecut în timpul complotului condus de Ioan Vitéz de Zredna. Momentul a fost prielnic utilizării patrimoniului funciar al familiei Pósa ca răsplată pentru recompensarea palatinului¹⁰, a cărei fidelitate neconvențională a fost consemnată pentru eternitate de Bonfinius¹¹. Celălalt slujitor fidel, Ioan Ongor de Nădășdia a fost numit comite de Baranya, beneficiind astfel și de domeniul episcopiei vacante de Pécs¹². Faptul că familia Gersei nu a avut niciun beneficiu de pe urma împărțirii domeniului se poate datora, atât relației conflictuale dintre unii membri ai familiei și rege¹³, cât

⁹ Revendicarea și primirea posesiunilor s-a produs în anul 1471. Introducerea în stăpânire a fost efectuată un an mai târziu, iar întărirea actului de donație s-a făcut în anul 1475 (21 dec. 1471 > 5 apr. 1472 > 3 iun. 1475: DL 17 273. Frigyes Pesty: *Krassó vármegye története*. II/1–2., III, IV, Budapest (1882–1884), III, 427–431, 435–437). – Opinia lui Sándor Márki, conform căreia, în anul 1479, Iov Garai îi predase lui Nicolae Bánfi posesiunea Sződi împreună cu alte 15 sate din comitatul Arad este falsă. Mărturiile la care face referire privesc în mod exclusiv castelul Szád(la) și târgul omonim (Sándor Márki: *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*. II/1. Arad (1892). 116, a se compara cu Dezső Csánki: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. MTA, Budapest (1890–1913), 762–765.)

¹⁰ Un factor important în decizia regelui Matia privind soarta posesiunilor a fost faptul că printre membrii familiei Ország de Guth erau și descendenți pe linie maternă a familiei Pósa: a doua soție a fostului *magister tavernicorum*, Ioan Ország de Guth și mama fiului său Laurențiu a fost Elisabeta Pósa (P. Engel: *Genealógia...*, neamul Gútkeled 6. ramura Farkas, tab. 2: Ország [gúti]).

¹¹ „Se zvonește că Mihail Ország, acest barbat extrem de isteț și considerat pe bună dreptate un om înțelept datorită vastei sale experiențe, spunea exact ce simțea și în inimă: Adoră-l pe cel care îl vezi încoronat cu coroana cea sfântă, privește-l și respectă-l ca pe un rege sfânt, chiar de e un bou.” Antonius Bonfini: *A magyar történelem tizedei* (1497). Trad. Kulcsár Péter, Budapest (1995), 777.

¹² 2 iul. 1472: DL 37 647. Doresc să îi aduc mulțumiri și pe această cale domnului Richárd Horváth pentru semnarea acestei informații documentare!

¹³ Această situație contradictorie este bine ilustrată de cariera lui Nicolae Pető Gersei, care, în calitate de mare comis al regelui Vladislav V se număra printre baronii regatului (1457). În anul 1458, după grațiere, avea să fie numit paharnic al reginei. În anul 1459 a luat parte la pregătirile electorilor regelui Frederic al III-lea, în timp ce fratele său Gheorghe era la Buda, alături de regele Matia. Cu toate astea activitatea lui Nicolae nu a fost sancționată, fiind numit pentru o

⁵ 29 oct. 1506.: DL 93725., respectiv 29 oct. 1506 > 11 apr. 1507: MNL OL Arhiva Fotografică Diplomatică (= DF) 273 999. *Hazai okmánytár / Codex diplomaticus patrius*. Ed. Arnold Ipolyi– Imre Nagy– Iván Paur– Károly Ráth– Dezső Véghely. I–VIII. Győr–Budapest (1865–1891). V. 398–399.

⁶ Pentru istoria familiei vezi Elek Szaszko: *A Szeri Pósa-fiak. Egy dél-alföldi előkelő család története a 14–15. században*. (Teză de doctorat, manuscris, 2014. https://www.academia.edu/7209933/A_Szeri_Posafi_csalad_PhD_disszertacio_The_Szeri_Posafi_family_PhD_dissertation_); în privința soartei patrimoniului funciar al familiei vezi capitoul „Epilógus”.

⁷ Pál Engel: *Középkori magyar genealógia*. Arcanum DVD Könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret. Arcanum, Budapest (2003), neamul Nádasd, tab. 3: Pető (gersei).

⁸ 12 sept. 1452 > după 21 sept. 1452: „que tamen porcionis possessio[narie] in dictis universis possessionibus, sed aliis ubilibet habitis habite iu[s] femineum equebene, sicuti masculinum concerneret” – DL 93 207. – Începuturile pot fi urmărite până în anul 1426. Regele Sigismund a poruncit capitului de la Buda să efectueze punerea în stăpânire a fiicilor lui Pósa pe pământurile care le reveneau în baza donației regale (3 febr. 1426 > 28 apr. 1452: „in dominium possessionum ipsas puellas mediantibus aliis litteris nostris donacionibus superinde confectis rite concernencium” – DL 93 204.).

și posibilei lor participare la complotul lui Ioan Vitéz. A doua ipoteză nu este confirmată de izvoarele documentare¹⁴, care atestă faptul că frații Pető Gersei și mama lor au obținut o foarte mică parte a moștenirii, și anume primirea în zălog a posesiunii Sziget din comitatul Csongrád¹⁵.

Potrivit cunoștințelor noastre familia Gersei nu a făcut demersuri pentru recuperarea domeniului, în timpul regelui Matia, cu toate că evenimentele din aceea perioadă sugerează că nu au renunțat la revendicarea sa¹⁶. Într-un final s-au ivit circumstanțele favorabile. Contractarea unei avantajoase alianțe matrimoniale i-a facilitat lui Ioan Pető Gersei accederea în rândul mării nobilimi. Acesta s-a căsătorit cu Anna Szécsényi, care în acel moment (1474) era văduva lui Ioan Ország de Guth, fiul palatinului Mihail. Astfel a avut acces la curtea regelui, fapt ce i-a oferit posibilitatea ocupării unor demnități și obținerea rangului de baron¹⁷. Până la urmă, în

perioadă scurtă de timp în funcția de mare paharnic (1461), apoi comite de Vas și Zala (1461–1468). A deținut și alte funcții, însă activitatea sa este suspendată cu un an înainte de complotul condus de Ioan Vitéz de Zredna (G. Sztalóczki: *op.cit.*, 56–61, 63, 66–67).

¹⁴ Antecedentele lui Nicolae Pető ar sugera o posibilă implicare în conjurație (vezi nota *supra*). Conform datelor documentare cunoscute însă, în perioada în care a avut loc complotul, el se afla la Vasvár (sfârșitul lui dec. 1470: DL 93 435; 3 martie 1471: DL 93 436.), iar la mijlocul lunii mai și-a făcut apariția în fața conventului de la Kapornak (15 mai 1471: DL 93 439.). Nu mai beneficiem de alte mărturii privitoare la itinerariul său din această perioadă, astfel că nu putem confirma sau infirma cu certitudine implicarea sa în complot. În cei privește pe ceilalți beneficiari ai donației, Ioan și Gheorghe, știm că la solicitarea lor, în vara anului 1471, regele Matia porunca comitatelor Vas și Zala cercetarea unei pricini, tergiversată aparent treisprezece ani (1 aug. 1471: DL 93 444.). Într-o altă plângere a lor se mărturisește că cele două autorități comitatense au sechestrat anumite posesiuni ale lor și au încasat de la iobagi sume mari sub forma unor dări, sub pretextul că cei doi nu au participat la campania antiotomană aflată în desfășurare (1 aug. 1471: DL 93 443.).

¹⁵ 24 dec. 1471: DL 93 450.

¹⁶ Potrivit opiniei autorului prezența leului rampant din sema compusă a familiei Gersei (22 sept. 1507: DL 86 051.-Scrisoarea de completare a blazonului din anul 1507 a fost publicată și tradusă de Kornél Szovák: Gersei Pethő János címerbővítő armálisa. *Turul* 83 (2010), 97–105, foto 112–114), preluarea și folosirea blazonului familiei Pósafti poate fi (parțial) pusă pe seama acestui fapt. Vezi Elek Szaszko: A Szeri Pósaftak pecséthasználata. *Megjegyzések a Bár-Kalán nemzetség címeréről. Turul* 86 (2013), 135, 137–138. – Imaginea leului apare și pe scrisoarea lui Ioan Pető Gersei adresată neamurilor (22 iun. 1508: DL 93 736.), respectiv pe nota adresată fratelui său, Gheorghe (21 noi. 1514: DL 93 776.).

¹⁷ Ușier al reginei (1503–1506), *comes curialis* (1506–1516), ușier regal (1516–1521) (Norbert C. Tóth–Richard Horváth–Tibor Neumann–Tamás Pálosfalvi: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. I. Főpapok és bárók. MTA–BTK–TTI, Budapest (2016), 110, 161, 163). Referitor la

primăvara anului 1507, familia Gersei intră și în stăpânirea domeniilor din sudul Câmpiei ungare.

Cu toate că înstăpânirea s-a materializat după dispariția bărbaților din familia Ongor de Nădășdia, în anul 1506¹⁸, Ioan Pető Gersei și-a recuperat moștenirea din mâinile lui Bartolomeu Patócsi de Kecskemét. Pe atunci acesta din urmă era comite de Arad¹⁹ și, în mod sigur, începând din anul 1502²⁰ sau chiar mai devreme, administra partea nobililor Ongor din moșia Szódi. Această informație ne-a parvenit din porunca regelui, emisă în aceeași dată cu actul de donație, prin care i se cerea lui Bartolomeu să predea, fără întârziere, posesiunile stăpânilor de drept²¹. Tratatulele pentru predarea moșiilor începuseră încă în timpul vieții lui Ongor Nădășdia. Cel puțin așa sugerează o scrisoare emisă în 1504, prin care *magistrum tavernicorum* Blasiu Raskai le mărturisea lui Ioan și Gheorghe Gersei, că Ioan Ongor dorește să ajungă la o înțelegere cu ei, de aceea aștepta un răspuns cât mai rapid din partea lor²².

Cunoscând antecedentele cazului, toate documentele, atât porunca adresată lui Bartolomeu Patócsi, diploma de donație păstrată în original și copie, cât și ordinul de punere în stăpânire trimis capitlului de la Buda, sugerează că, prin oferirea acestei porțiuni din moșia Szódi, familiei Gersei i s-ar fi făcut în sfârșit dreptate. Atunci când frații Gersei au prezentat actele referitoare la donație, nu au omis să amintească că fostul voievod, Ioan Ongor senior a ocupat pe nedrept aceste proprietăți²³. Dincolo de satisfacția personală – după

funcțiile și legăturile din interiorul curții regale vezi și G. Sztalóczki: *op.cit.*, 67, 78–83.

¹⁸ P. Engel: *Genealógia...*, Ungor (Ongor, nádasdi).

¹⁹ Bartolomeu Patócsi este menționat o singură dată în calitate de comite de Arad, în mai 1507, cu ocazia schimbării sale din funcție cu Francisc Haraszti (11 mai 1507: DL 59 967.). În luna august regele Vladislav al II-lea a adresat o nouă scrisoare comitatului Arad, în care cerea supunere în fața noului comite și în care îi informa asupra faptului că Haraszti depuse jurământul în fața sa. (7 aug. 1507: DL 59 972).

²⁰ În urma plângerii lui Francisc Haraszti, potrivit căreia Laurențiu Ország de Guth și Ioan Ongor de Nădăștia au ocupat peste 200 holde de teren arabil de pe posesiunea sa de la Kovászi, anexându-l propriei lor posesiuni numită Kasza, ca martor a fost citat și Bartolomeu Patócsi de Kecskemét (2 sept. 1502 > 19 noi. 1502: DL 59 914.).

²¹ 29 oct. 1506: „in manibus, ut dicit, tuis nomine magnifici Iohannis Wngor fi lii condam Iohannis similiter Wngor wyvode habiti” – DL 93 724.

²² 5 mart. 1504: „quo autem [...] d(ominus) Ongor cum magnificencia vestra concordare voluerit, registrum desuper hiis inclusive eisdem transmittimus, rogantes magnificenciam vestram velint nos quamprimum de voluntatibus (!) ipsorum de premissis certiores reddere” – DL 93 711.

²³ 29 oct. 1506: „per eundem condam Iohannem waywodam

30 de ani de așteptare – dobândirea moștenirii a fost necesară deoarece, după toate indiciile, Ioan Ongor dăruise mai multe posesiuni familiarilor săi. Astfel familia Gersei a reușit să se opună și să prevină orice revendicare a domeniului. În scrisoarea redactată la Arad, în 15 decembrie, Gheorghe Pető, cel care s-a ocupat personal de recuperarea moșiilor, îi cerea fratelui său, în chestiunea privind posesiunile oferite de Ioan Ongor familiarilor, să împiedice prezentarea declarației sale făcută în fața magistrului Ștefan²⁴. (Vezi mai jos lista nominală a personajelor). Totodată Gheorghe Pető își informa fratele că fortificația (*castellum*) Sződi avea să îi fie predată în ziua următoare, adică în data de 16 decembrie. Castelul era părăsit, nu se făcuse aprovizionarea cu alimente și nici colectarea dărilor pe anul respectiv de la iobagii moșiei nu era posibilă. Ca urmare, într-un ton disperat îl urgenta pe Ioan să îi trimită cât mai repede bani, căci nu putea plăti trupele de husari angajați, iar în această regiune nu avea de la cine să se împrumute²⁵.

Cu toate că, în decurs de două luni de la emiterea diplomei de înobilare și a ordinului de predare a moșiei (29 octombrie 1506), familia Gersei intrase neoficial în stăpânirea domeniului, capitlul de la Buda a efectuat introducerea în stăpânire abia în luna februarie a anului următor. Magistrul Matei Hartyáni, notarul cancelariei mici și martorii desemnați din partea capitlului s-au deplasat la fața locului la 12 februarie 1507, într-o zi de vineri și, în prezența vecinilor, i-au confirmat pe noii stăpâni ai moșiei Sződi și ai pertinențelor sale²⁶. Având în vedere că actul de confirmare a daniei a fost emis în

violenter et preter omnem viam iuris exclusos fuisse et eiectos” – DL 93 724.; 29 oct. 1506: „sed per magnifi cum condam Iohannem Wngor wayuodam violenter ac preter omnem viam iuris eiectos et exclusos fuisse asserunt” – DL 93 725.; 29 oct. 1506 > 11 apr. 1507: „sed per magnifi cum condam Iohannem Wngor wayuodam violenter et iniuste eiectos et exclusos fuisse asserunt” – DF 273 999 (*Hazai Okmánytár...* V. 400).

²⁴ 15 dec: DL 93 727. (Vezi textul documentului la anexa I/1.)

²⁵ *ibidem*.

²⁶ 11 mart. 1507 > 11 apr. 1507: „venerabili domino Michaeli archidiacono Orodienis et canonico ecclesie Chanadiensis, necnon abbate de Byzere, ac honorabili magistro Georgio de Kebles, canonico ecclesie Orodienis predicte, ac nobili Alberto de dicta Kebles castellano eiusdem castelli Zewdy quo ad porcionem egregii Bartholomei Pathochy de Kechkemeth in ipso castello constituto, atque egregiis Petro Pathochy de Iregd, altero Petro Rowazdy de Azonlaka, Iohanne de Barcza et Cosma de Zenthmyklos, necnon providis Petro Fetthow pro Haro de Kwthfew eiusdem castelli Zewdy” – DF 273 999. (*Hazai Okmánytár...*, V. 401). – Observăm că din partea familiei Ország de Guth nu s-au trimis reprezentanți!

luna aprilie²⁷, întregul proces a durat, fără complicații, jumătate de an. Bartolomeu Patócsi și familia Ország, stăpânii celeilalte părți a moșiei, nu au împiedicat în niciun fel instalarea noilor vecini.

Totodată familia Gersei a „moștenit” un alt proces privind stăpânirea posesiunii Kasza din comitatul Arad. În această pricină fuseseră implicați, anterior, Ioan Ongor de Nădășdia și Laurențiu Ország, socrul lui Bartolomeu Patócsi, care trebuiau să-și prezinte actele de proprietate până la data de 8 noiembrie, octava Sf. Mihail. Între timp Ioan Ongor moare, astfel că Ioan Pető Gersei, fiul său, Francisc și Bartolomeu Patócsi redactează o cerere, cel mai probabil în toamna anului 1506, prin care afirmă că reședința nobiliară de la Sződi (nu este numită astfel, dar Kasza era o dependență a acesteia) a fost dată cu titlul de nouă donație (în favoarea familiei Gersei – n.a.), noii proprietari fiind cei somați să prezinte actele de proprietate. Astfel familia Gersei și Patócsi cereau prelungirea termenului de prezentare a actelor până la următoarea octavă după Sf. Gheorghe²⁸.

După cum am sugerat mai sus, conflictul cu familiarii lui Ongor avea să fie inevitabil, dar, având în vedere raportul de forțe, rezultatul litigiilor era sigur. Actele referitoare la aceste confruntări se regăsesc în arhiva familiei începând cu primăvara anului 1507. Încă din luna aprilie Emeric Gersei i-a interzis tatălui său, Gheorghe, unchiului Ioan și vărului, Francisc să ajungă la o înțelegere cu Bartolomeu și Mihai Salathiel de Nădăștia (jud. Arad) în privința castelului de la Sződi și a pertinențelor sale²⁹. Un alt nobil din Nădăștia, Iacob, căuta și el, în vara aceluiași an, să ajungă la un consens cu familia Gersei într-o pricină a cărei natură

²⁷ 11 apr. 1507: DF 273 999 (HO. V. 397–403).

²⁸ „Sacra maiestas regia et domine graciousissime! Supplicatur eidem in personis fi delium eiusdem egregiorum Iohannis Pethew ac Francisci fi lii eiusdem, necnon Bartholomei Pathochy de Kechkemeth in eo qualiter magnifi cus Iohannes Ongor de Nadasd ac Laurentius Orzagh, socer eiusdem Bartholomei Pathochy ex parte cuiusdem possessionis ipsorum Kasa vocate ad presentes octavas festi Beati Michaelis archangeli litteras et litteralia instrumenta factum dicte possessionis Kasa exhiberi et presentari promississet, nunc autem decedente eodem Iohanne Ongor ex eo, quod castellum ex nova regia donacione contulisset, nunc autem ipsos supplicantes ad dictas litteras instrumentales exhiberi coacercent. Igitur dignetur v(estra) m(aiestas) causam predictam ad octavas festi Beati Georgii martyris nunc venturum prorogare, ut et nos litteras et litteralia instrumenta, si quas et que habere possent, perquirere et exhiberi valerent.” – DL 94 054.

²⁹ 22 apr. 1507: DL 36 349. (fol. 133r, nr. 2.), publicat de Emőke Gálfi: *Az aradi káptalan jegyzőkönyv töredéke (1504–1518)*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár (2011) (Erdélyi Tudományos Füzetek 270.), 58/72.

nu o cunoaștem³⁰. Cel mai probabil este vorba despre aceleași caz menționat de capitlul din Arad în raportul emis în octombrie 1507. Martorii enumerați nominal în act, printre care figura vicecomitele comitatului Arad, trei juzi ai nobililor și notarul comitatens, trebuiau să confirme sub jurământ, în cadrul adunării generale, dacă Iacob de Nădăștia

indivizii pe care Gheorghe Pető Gersei îi caracteriza ca fiind slujbașii lui Ioan Ongor. Despre Bartolomeu Salathiel știm că, în anul 1499, se afla în slujba lui Ioan Ongor, fiind numit de acesta castelan la Szódi (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Castelanii de la Szódi³³

Castelan	Dominus	An	Referință
Ladislau Érsek Gheorghe Diak	Mihail Ország de Guth Ioan Ongor de Nădăștia senior	1472	DL 17 304.
Ladislau de Variaș		1479	DL 85 979. DL 85 980.
Dionisie Mătnic	Ioan Ongor de Nădăștia cel bătrân (defunct)	1484 1485	DI 19 001 DL 19 078 DL 19 098
Bartolomeu (dictus) <i>Salathiel</i> Vicecastelani: Valentin Nagy și Petru Petre	Ioan Ongor de Nădăștia, junior	1499	DL 29 891.
Blasius Nagy	Laurențiu Ország de Guth și Bartolomeu Patócsi de Kecskemét	1503	DL 59922.
Albert Köblösi	Bartolomeu Patócsi de Kecskemét	1507	DF 273 999.
Ioan Nagy de <i>Chewswefalwa</i> (în calitate de fost castelan)	Ioan Pető Gersei	Fără dată 1513	Krassó III. 377 DL 93 762.
(fără nume)	Dorothea Ország de Guth	1513	DL 93 762.
Mihail Kiskeszi	Francisc Pető Gersei	1518	DL 93 791,

locuia într-o curte nobiliară sau iobăgească situată pe posesiunea Sânpaul, care aparținea domeniului Szódi. Vicecomitele, Ladislau de Ceala afirma că reclamantul a achiziționat o curie iobăgească abandonată, a reconstruit casa, a împrejmuț-o și și-a amenajat o grădină. Ceilalți martori nu aveau cunoștință despre natura imobilului.³¹ Toate aceste pricini și litigii îi menționează, alături de alte personaje³², pe membrii familiei de Nădăștia și pe

Comparativ cu numărul mare de informații documentare privind circumstanțele achizițiilor patrimoniului funciar, mărturiile ulterioare, referitoare la proprietățile familiei Gersei până la bătălia de la Mohács, sunt mult mai reduse. Printre acestea figurează lista de socoteli care reprezintă obiectul sudiului de față. Dintre documentele proceselor de judecată merită menționate acelea care oferă

³⁰ În luna octombrie a anului 1507 capitlul din Arad, la ordinul regelui emis în august, i-a citat pe membrii familiei Gersei împotriva lui Iacob de Nădăștia. Omul capitlului l-a găsit doar pe Gheorghe la reședința de la Szódi. Conform raportului redactat de capitlul acesta și-a manifestat acordul privind executarea poruncii regale. Ioan și Francisc Pető în schimb au fost citați să apară în fața curiei regale. Pentru că nu au fost găsiți la Szódi (17 aug. 1507 > 12 oct. 1507: DL 93 733.).

³¹ „Et primo Ladislaus de Challya vicecomes comitatus Orodienfis commetaneus fassus est scitu, quod idem Iacobus actor quandam domum iobagionalem desertam in prefata possessione Zenthpal habitam sibi ipsi preparari et reedifi cari ac sepibus ortuque circumduci fecisset, ut in eadem domo commoratus extitisset” – 12 oct. 1507: DL 93 734.

³² Motive similare puteau să stea și la baza plângerii formulate de Toma, fiul lui Nicolae Simonfi de Gyüreg și doamna Dorotea, văduva lui Daniel Száldobágyi, în decembrie 1507, în care făceau cunoscută faptul că Ioan, Gheorghe și Francisc Pető Gersei, precum Ioan Wakmery din Szódi, din ziua

de Crăciun a anului precedent au ocupat părțile lor de drept din posesiunea Körtvélyes, aflată în comitatul Timiș, (5 dec. 1507 > 19 dec. 1507: DL 104 720.). În actul de donație din anul 1471 care menționează pertinențele domeniului Pósaft este consemnată o localitate numită Barakertvélyes, care se număra printre satele aparținând domeniului Hódos din comitatul Timiș (Pesty, *Krassó...*, III, 427, 430.). După ce jumătatea domeniului Hódos a revenit de drept familiei Gersei, presupunem că și această localitate a fost recuperată de la foști slujbași ai familiei Ongor.

³³ După cum se poate observa lista castelanilor enumerați de lucrările citate, ale lui Sándor Márki și Tibor Koppány (S. Márki: *Arad...*, 116.; T. Koppány: *A középkori ...*, 228.) poate fi completată cu numele mai multor indivizi. Informația lui Márki referitoare la castelanul Dionisie de Mătnic trebuie revizuită. Acesta nu a agreat iobagii văduvei lui Ioan Ongor, de la Miniș, ci cu ajutorul acestor i-a atacat pe iobagii lui Emeric Dóci din satul Lik. Pentru mărturiile despre Ladislau de Variaș îi mulțumim lui Richárd Horváth. Informația din anul 1513 privitoare la castelanul Ioan Nagy a contribuit la datarea unui al doilea document care îl menționează.

informații despre relația dintre familiile Gersei și Ország de Guth, precum și despre urmașii familiei Patócsi. După moartea lui Bartolomeu Patócsi survenită în primăvara anului 1507³⁴, văduva acestuia, Dorothea Ország de Guth a rămas în continuare activă în viața familiei Gersei. În anul 1509 este reclamantă alături de Ioan și Gheorghe Pető în pricina ce privea castelul Pószakastély, din comitatul Timiș³⁵. Scrisoarea sa adresată lui Ioan Pető Gersei, pe care a redactat-o în 1513 la Kecskemét, scoate în evidență, nu doar buna relație de vecinătate, ci și strânsa colaborare dintre ei. Dorothea îl anunța, conform înțelegerii făcute cu ocazia recentei întâlniri de la Buda, că nu i-a permis lui Emeric Pető să construiască o casă alodială (*domum allodii*)³⁶ pe porțiunea moșiei Kér, deținută în dividiviziune. Cu toate că Emeric Pető pregătise deja materialul lemnos pentru construcție și îl transportase pe moșie, femeia i-a poruncit castelanului său, sub amenințarea pedepsei capitale, să facă tot posibilul pentru a împiedica lucrările de construcție, îndeplinind prin urmare dorința lui Ioan Pető și pe această porțiune de domeniu³⁷. Conflictul din sânul familiei se datora, așa cum atestă această scrisoare, dar și alte acte³⁸, împărțirii moșiei, în anul 1513, între Ioan și Gheorghe Pető, precum și fiii acestora. Ulterior relațiile dintre familiile Gersei, Ország de Guth și Patócsi s-au îmbunătățit. În anul 1519 Emeric Patócsi³⁹ se afla în slujba lui Ioan Pető care obținuse demnitatea de mare ușier. Ca urmare, într-o scrisoare emisă la Sződi, el îl numea pe acesta din urmă, domnul și seniorul său⁴⁰. Totodată cei doi se

regăsesc în calitate de pârați, într-un proces pornit împotriva lor de capitulul din Arad⁴¹.

Singura mențiune referitoare la un eveniment de importanță majoră pentru localitatea Sződi datează din timpul familiei Gersei. După înfrângerea armatei principale a lui Gheorghe Doja și aflat, conform ultimelor cercetări, în drum spre eliberarea Cenadului⁴², episcopul Transilvaniei, Francisc Várdai redacta un document în acest loc, în ziua de 20 iulie 1514⁴³. Fortificația patrulateră, cu dimensiunile de aproximativ 50x45 m, flancată pe colțuri de turnuri și împrejmuată de un șanț dublu, identificată de către arheologi la 1,5–2 km vest de localitatea actuală Frumușeni (jud. Arad), pe malul înalt al unui braț al Mureșului⁴⁴, a avut cu siguranță aceeași soartă ca restul cetăților și castelurilor din valea Mureșului. În baza analogiilor prezentate în cea mai recentă interpretare a campaniei lui Doja din valea Mureșului și a asedierii cetăților din zonă, castelul Sződi, la fel ca reședința familiei Haraszi de la Ceala sau cetățile Șoimoș și Lipova, a fost cel mai probabil predat cruciaților, aflați în superioritate numerică. La fel de ușor a reușit să recupereze fortificația și armata episcopului Várdai, după confruntarea de la Timișoara⁴⁵.

Dreptul de stăpânire al familiei Gersei asupra moșiilor din Câmpia Pannonică, atestat documentar până la mijlocul secolului al XVI-lea, mai

³⁴ Potrivit documentelor, în luna mai a anului 1507, Bartolomeu Patócsi era deja mort (11 mai 1507: DL 59 967.).

³⁵ 18 sept. 1509 > 11 oct. 1509: DL 93 747, respectiv 18 sept. 1509: DL 93 746.

³⁶ Probabil un hambar sau o altă anexă gospodărească.

³⁷ 23 mart. 1513: DL 93 762 (Vezi textul documentului la anexa I/2.).

³⁸ În septembrie 1513 Francisc, fiul lui Ioan Pető Gersei și unchiul său, Gheorghe s-au prezentat în fața scaunului de judecată din comitatul Zala. Francisc dorea construirea unei case de piatră la Keszthely, în apropierea capelei Sfântul Nicolae, în schimb Gheorghe cerea, „dum et quando inter ipsas partes divisio fuerit”, o suprafață de teren identică cu cea pe care o va ocupa casa (1513. szept. 26.: DL 93 768.). O lună mai târziu după ce are loc diviziunea de moșii între Ioan Pető și Gheorghe sunt consemnați în scris iobagii de la Martonvásár (1513. okt. 28.: DL 93 769.).

³⁹ Genealogia familiei Patócsi din Kecskemét este publicată în János Karácsonyi: *Békésvármegye története*. III. Gyula (1896), 120.

⁴⁰ 21 oct. 1519: „igitur rogamus m(agnifi cenciam) v(estram), tamquam dominum et seniorem nostrum, ut m(agnifi cencia) v(estra) disponat nobis unam supplicacionem litterarum” – DL 93 803.

⁴¹ 25 oct. 1503 > 2 noi. 1519 > 28 mai. 1520: DL 60 077.

⁴² Tibor Neumann: *Bulgária – Erdély – Temesvár. Szapolyai János és a parasztháború*. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról*. Eds. Norbert C. Tóth–Tibor Neumann. MTA BTK TTI, Budapest (2015). (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések), 145.

⁴³ Pentru suma de 100 florini, respectiv pentru zeciuala de la cetățile Sfântul Ladislau și Făgăraș, de aceeași valoare, episcopul a „răscumpărat” de la Paul Tomori și de la Ștefan Jós, comitele sării din Transilvania, cincizeci de cruciați, „complici de-ai lui Gheorghe Secuiul și iobagi ai unor nobili” (20 iul. 1514: DL 82 409. – Publicat în *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Maiorem partem collegit Antonius Fekete Nagy. Ediderunt Victor Kenéz et Ladislaus Solymosi atque in volumen redigit Geisa Érszegi. Budapest (1979). (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II.: Forráskiadványok 12.), 171.)

⁴⁴ Ákos Karczag–Tibor Szabó: *Erdély, Partium és a Bánság erődített helyei. Várak, várkastélyok, városfalak, templomvárak, barlangvárak, sáncok és erődítmények a honfoglalástól a 19. századig*. Budapest (2010), 520; Zsuzsanna Kopeczny: „Zeudi”, egy középkori nemesi rezidencia a Maros-völgyben. In: *A IX. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2015. június 17–19.) előadásai*. Szerk. Szanka Brigitta–Szolnoki Zoltán–Juhász Péter. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged (2017) (Középkortörténeti tanulmányok 9.), 263–284.

⁴⁵ Richárd Horváth: *Legendás várak nyomában. Várak a Dózsa-parasztháborúban*. In: *Keresztesekből lázadók ...*, 235–270, în special 244–245, 259–260.

exact până la cucerirea Timișoarei de otomani⁴⁶, este contestat o singură dată. În anul 1512, drept răspuns la unele ofense mai vechi, comitatul Zala îi aducea lui Gheorghe Pető Gersei niște acuzații grave, neverificate, ce-i putea aduce pedeapsa capitală și confiscarea averii. Era acuzat de homosexualitate și abuzuri sexuale asupra tinerilor. Până la urmă regele Vladislav II l-a grațiat datorită intervenției fratelui său, destul de influent la curte⁴⁷. După moartea celor doi frați care au reușit să recupereze moștenirea matrimonială, survenită cândva între anii 1521–1522⁴⁸, familia Gersei trecea printr-un alt moment critic. De această dată vinovat era Gheorghe Pető (*de Zewghy*) junior care, în seara celei de-a patra duminici a Postului Mare, mai exact pe 26 martie 1525, l-a ucis pe Anton, abatele mănăstirii Bizere. După doar cinci zile de la comiterea faptei, cancelaria regală a și emis porunca regelui Ladislau al II-lea, prin care Emeric Cibak, comitele de Timiș, era pus în stă-

și reprezentanții capitolului de Arad au descins la Miniș, județul Arad, în data de 17 aprilie, în Lunea Mare, pentru a înfăptui porunca. Aici însă, juzii sătești, în numele numeroasei familii Gersei, înșiruită nominal, precum și în numele lui Ladislau Pető, s-au opus punerii în stăpânire pe toate posesiunile lui Gheorghe junior⁴⁹. După cum observăm în acest caz nu era „implicat” doar Emeric Cibak. Numele lui Ladislau Pető, descendentul celeilalte ramuri a familiei Gersei, nu figura întâmplător printre opozanți. Petiția acestuia prin care cerea posesiunile familiei și în care se menționa faptul că Gheorghe l-a ucis pe abate în plină stradă, în timp ce acesta se îndrepta spre abație, a fost aprobată încă în 29 martie⁵⁰. În ciuda informațiilor lacunare avute la dispoziție, crima lui Gheorghe a rămas, până la urmă, fără consecințe grave, căci nici unul dintre „binevoitorii” săi nu a reușit să obțină posesiunile sale. Potrivit cunoștințele noastre, Emeric Cibak nu a mai luat nicio inițiativă pentru dobân-

Tabelul 2. Sződi și pertinențele sale*

An	Domeniul Sződi (comitatul Arad) și pertinențele sale				
1471/1475 (DL. 17 273.)	Sződi (<i>castellum</i> și <i>oppidum</i>)	Szentpál (<i>oppidum</i>) și pertinențele sale: Háromfűlű, Deszk, Gyelíd, Kölp, Ménesi, Bike, Bodorlaka, Ötvenablaka)	Mácsalaka (<i>oppidum</i> și pertențele sale: Fülöptelke, Erzsé- betkút, Simánd, Ördöglyuk, Háro- molmos, Remete, Borzos și <i>Bykes</i>)	Ároki, Kasza, Zábrány, Kér	Nyárrév, Cseralja, Kishódos, Cserfalva, Hidegfő
1506/1507 (DF 273 999.)	Sződi <i>castellum</i>		Mácsalaka	Kasza, Zábrány	
1517/1518 (DL 93 791.)	Sződi	Bike, Ménesi, Szentpál, Gyelíd, Bodorlaka	Mácsalaka, Fülöptelke	Ároki, Belső- Zábrány	

pânirea tuturor posesiunilor deținute de infidelul Gheorghe junior, acuzat de omor. Trimisul regal

⁴⁶ În data de 13 mai 1552, cu câteva luni înainte de cucerirea Timișoarei, în schimbul datoriei pe care o avea, Petru Pető Gersei și-a zălogit părțile sale din posesiuni, familiei Csoron de care aparținea soția sa. (MNL OL P 235 – 1. – nr. 246.). Potrivit cunoștințelor noastre actuale este ultima informație documentară privind stăpânirea familiei Gersei asupra posesiunilor din sud-estul regatului.

⁴⁷ István Tringli: Jagelló-kori levelesítő jegyzék Zalából. *Levéltári Közlemények* 69 (1998), 1–2. sz. 20–21. – Cazul este citat cu data de 1514 de către G. Szatlóczi: *op.cit.*, 85.

⁴⁸ În lucrarea sa de genealogie Pál Engel a publicat arborele genealogic al familiei Pető Gersei până la această generație. Publicațiile sale privind generațiile de dinaintea bătăliei de la Mohács se bazează doar pe câte o informație documentară (P. Engel: *Genealógia...*, neamul Nádasd, tab. 3: Pető [gersei]). Vezi completarea acesteia și datele referitoare la urmașii lui Ioan și Gheorghe Pető în Anexa II de la sfârșitul studiului nostru.

direa averii funciare a familiei, iar atitudinea lui Ladislau Pető poate fi atribuită mai degrabă unui conflict interfamilial sau poate fi interpretată ca o încercare de îmbunătățire a situației⁵¹.

Structura stăpânirii funciare din zona Câmpiei Pannoniei

Pornind de la lista cu posesiunile menționate în scrisoarea de donație, din anul 1471, constatăm

⁴⁹ 31 mar. 1525 > 29 apr. 1525: DL 93 854.

⁵⁰ 29 mart. 1525: DL 93 852.

⁵¹ Această analogie este susținută de tensiunile dintre cele două ramuri ale familiei Pető Gersei, Nicolae și Pető, iscate în jurul partajului din anul 1466 și manifestate sub forma unor agresiuni (G. Szatlóczi: *op.cit.*, 63–66, 86.), precum și de acea mică „inadvertență” din suplicație, prin Ladislau Pető îi menționa ca fiind căzuți în infidelitate când pe Toma, când pe Gheorghe (vezi nota anterioară).

An	Domeniul Szódi (comitatul Arad) și pertinențele sale				
1552 MNL OL P 235 –1. – nr. 246.	Szódi (<i>castellum</i> și <i>oppidum</i>)	Szentpál, Bodorlaka, Mé- nesi, Bike, Gyelíd, Deszk	Mácsalaka, Fülöptelke, Borzos, Kisonos, Nagyonos, Simánd, Halmos	Kér, Külsőzábrány, Belsőzábrány	Hidegkút, Nyárrév, Hódos
Alte menționări singulare	Szódi <i>castellum</i> (1507 – DL 36 349. și DL 93 733.) în numele slujbașului: 1507 – DL 104 720.	Szentpál, Deszk, Deszk, Gyelíd (1506 – DL 93 737.) Szentpál (1507 – DL 93 734., 1518 – DL 36 349. [fol. 185r nr. 1.] Bike (1507 – DL 104 720.) Ménési (1503/19/20 – DL 60 077., 1525 – DL 93 854.) Deszk (1503/19/20 – DL 60 077.)	Mácsalaka (1520 – Krassó IV. 381.)	Kasza ([ante 1506] – DL 94 054., 1520 – Krassó IV. 381.) Ároki (1506 – DL 93 737.) Kér (1513 – DL 93 762.) Zábrány (1520 – Krassó IV. 381.)	

* A se compara cu harta de mai jos

că întregul domenii număra două castele, zece târguri și peste 80 de sate. Prin dobândirea acestei moșteniri, familia Gersei a ajuns, la cumpăna anilor 1506–1507, în posesia unui întins, dar răsfirat domeniu funciar, pe care au fost nevoiți să îl împartă cu cei din neamul Ország de Guth. Marea parte a averii i se datorează lui Ioan Pető care, prin favorurile lui Vladislav al II-lea, a reușit recuperarea moștenirii⁵².

Doar că, posesiunile ajunse efectiv în proprietatea familiei Gersei, la începutul secolului al XVI-lea sunt, chiar și la prima vedere, mai puține decât cele consemnate în anul 1471. Atunci numărul moșiilor era mai mare: castelul Szódi cu 11 sate, Mácsalaka, Zábrány, Kasza (comitatul Arad); Mágocs, Kutas (comitatul Cenad); Szer, Szentgyörgy (comitatul Csongrád); Barlad (comitatul Cuvin); Agyagos,

Ménési (comitatul Caraș) și, nu în ultimul rând, Hódos (comitatul Timiș). Să fi pierdut „moștenirea maternă” din valoare după trei decenii? Am încercat să clarificăm această problemă prin realizarea tabelului 2 și prezentarea posesiunilor cel mai bine documentate de pe teritoriul comitatului Arad, precum și prin enumerarea datelor privind domeniul Hódos din comitatul Timiș.

În primul rând al tabelului figurează posesiunile menționate în actul de donație, din 1471, care au aparținut, odinioară familiei Pósafti. Urmează apoi numele posesiunilor familiei Gersei dobândite în anii 1506–1507. Posesiunile identice sunt trecute în aceleași coloane, fără a respecta ordinea menționării lor din document. Pentru reconstituirea domeniului din perioada familiei Gersei ne mai putem folosi de alte două documente în care s-au înregistrat numele moșiilor, și anume, lista de socoteli și actul de zălogire din 1552. În final, tabelul conține toate acele menționări referitoare la diferite acte juridice emise în urma unor cazuri de judecată, violențe, interdicții sau citații.

Oricât de scurtă ar părea, la prima vedere, lista moșiilor cuprinse în actul de donație din 1506/1507, ramura familiei Gersei, reprezentată de Ioan și Gheorghe Pető, stăpâna în realitate întreaga avere funciară a familiei Pósafti. Mărturiile care dovedesc acest lucru sunt lista de socoteli și

⁵² În decembrie 1495 de exemplu, împreună cu Burjan z Lichtenburka a primit posesiunile lui Mihail Molnári, stins din viață fără urmași (8 dec. 1495: DL 93 649.). În anul 1506 Ioan, Gheroghe și Francisc Pető au primit ca recompense, pentru meritele lor, târgul Tamáshida din Bihar și alte posesiuni în comitatul Zarand (25 noi. 1506: DL 93 726.). Lista achizițiilor continuă, în anul 1515, cu obținerea unei părți a localității Leányfalu din comitatul Pilis (22 noi. 1515: DL 58 275.) și cu cererea din anul 1518 pentru obținerea posesiunilor lui Laurențiu Farnasi, acuzat de omor. Încercarea eșuează datorită opoziției lui Laurențiu și a tovarășilor săi (2 iul. 1518: DL 47 259).

menționările singulare⁵³, în care apar moșii și sate omise de documentul din anul 1506. Acestea confirmă faptul că posesiunile au ajuns totuși în stăpânirea familiei Gersei ca pertinențe ale domeniului Sződi sau în alt mod. Astfel se impune întrebarea, de ce aceste sate nu au fost cuprinse în actul de donație? Pe de o parte observăm că, în timp ce în documentul din 1471 satele menționate sunt pertinențe, diploma de donație nu le mai consemnează. În consecință numărul moșiilor primite pare mai mic. Fenomenul poate fi observat și în cazul moșiilor din comitatul Arad⁵⁴, însă cel mai evident transpare în cazul moșiei Hódos din comitatul Timiș. Dacă în anul 1471 acest domeniu era constituit din castelul și târgul omonim, precum și 31 de sate, în documentul din anul 1506 este menționată doar moșia. Apreciem că acest fapt se datorează pustiirii masive a regiunii, care era o realitate deloc surprinzătoare în zona graniței de sud a regatului. Un document sugestiv în acest sens a fost emis în timpul când moșia aparținea familiei Ongor de Nădăștia și ne oferă o imagine a amplitudinii acestei depopulări. Conform actului, pe moșia Pószakastélya (identică cu domeniul Hódos, amintit mai sus)⁵⁵, incluzând toate pertinențele sale, trăiau peste 75 de iobagi, dar numărul lor real se putea apropia și de 2000 suflete⁵⁶. Nu trebuie

⁵³ Pentru verificări am folosit documentul de zălogire din anul 1552. Este singura evidență detaliată, din perioada de după Mohács, a posesiunilor din sud-estul Ungariei care au aparținut familiei Gersei. Cert este că în perioada premodernă membrii familiei mai știau de aceste stăpâniri și le-au revendicat. Totodată, lipsa documentelor ne determină să considerăm că familia Gersei, cu reședința permanentă în cetatea Tátika din vestul Ungariei, nu urmăreau de îndea-proape soarta domeniilor din partea opusă a regatului, mai ales după anul 1541. Lista posesiunilor din anul 1552 reprezintă mai degrabă o evidență teoretică, decât o stare de fapt. Acest lucru este sugerat și de folosirea unei variante alterate a toponimului Sződi (sub forma *Cevgy*), dar și de menționarea unor sate mici (Hidegkút, Nyárrév, Hódos), care se regăsesc doar în documentul din anul 1471.

⁵⁴ A se vedea pertinențele domeniilor Sânpaul și Mácsalaka.

⁵⁵ Denumirea Pószakastélya apare pentru prima dată în acest document nedatat, emis înainte de 1506, care consemnează pretențiile de proprietate a familiei Ongor de Nădăștia (compară cu Koppány T.: *A középkori...*, 198–199, 228). Conform acestuia familia Pósafti deținea aici o casă rezidențială importantă (vezi nota următoare). Anumite suspiciuni ridică faptul că familia avea reședința doar la Hódos în comitatul Timiș și la Sződi în comitatul Arad și, în timp ce denumirea celei din urmă rămâne neschimbată, Hódos apare pentru ultima dată în actul de donație din 1506/1507. Ulterior familia Gersei a folosit mereu denumirea Pószakastélya din comitatul Timiș: de ex. în 1509 (DL 93 747.), în registrul de socoteli (art. 79) și în 1552 (MNL OL P 235 – 1. – nr. 246.).

⁵⁶ „Modo autem voluntas dominorum Wngor hec est: ut castellum Posakastelya vocatum, principalem scilicet locum

să ne mire astfel că în actul de donație a familiei Gersei nu sunt enumerate toate pertinențele de odinioară. Trebuie să mai subliniem că actul de donație din 1506/1507 nu conține nici acele posesiuni care erau, la momentul respectiv, subiectul unor dispute. Gheorghe Pető îi mărturisea fratelui său, în scrisoarea menționată mai sus, că nu dorea să se judece pentru ocuparea posesiunilor Sânpaul, Ároki, Deszk și Gyelid. Însă, după cum am văzut, se afla în conflict cu familia de Nădăștia tocmai pentru stăpânirea moșiei Sânpaul, dispută prelungită probabil până în anul 1518. Într-o situație similară se aflau și posesiunile Ménesi și Deszk, familia Gersei moștenind odată cu aceste stăpâniri și procesul cu capitlul de Arad inițiat cândva în anii 1499–1503.

Prin urmare putem aprecia că, odată cu obținerea moșiilor familiei Pósafti localizate în sudul câmpiei maghiare, Ioan Pető Gersei a ajuns stăpân, alături de fratele său, peste un vast domeniu funciar ce corespundea statutului său social și rangului de baron. Observăm totodată și faptul că, în comparație cu stăpânirile patrimoniale aflate dincolo de Dunăre, în vestul Ungariei, care erau compactate în jurul cetăților Tátika, Rezi, Kemend și Márványkő și a târgurilor Szántó, Keszthely și Vasvár⁵⁷, moșiile din regiunea cea mai expusă atacurilor otomane erau risipite. Informațiile relativ numeroase privind posesiunile din comitatele Arad și Timiș ilustrează scăderea numărului satelor și a iobagilor rezidenți. De aceea ne putem întreba ce venituri putea furniza acest domeniu funciar? Răspunsul ne este oferit de lista de socoteli a domeniului Sződi.

Lista de socoteli

Evidența scrisă a cheltuielilor și veniturilor domeniului Sződi pe întregul an 1517 și până la mijlocul lunii februarie 1518, a fost întocmită în numele castelanului Mihail Kiskeszzi⁵⁸, cu scopul de a fi prezentată stăpânului de atunci, Francisc Gersei⁵⁹. În urma împărțirii moștenirii funciare

residenciale condam Posa etc., simul cum omnibus suis pertinentiis remittent, in quibus modo iobagiones plusquam septuaginta quinque existunt, si tamen restauraretur, plusquam duo milia aut circiter esse possent” – DL 94 050 (scrisoare nedatată).

⁵⁷ Gy. Feiszt: *op.cit.*, 92.

⁵⁸ Modul de formulare al documentului (ex.: 92, 102) lasă să se înțeleagă că autorul registrului și castelanul sunt două persoane diferite.

⁵⁹ *Árpád Nógrády: Taxa – extraordinaria? Széljegyzetek Kanizsai László kapuvári-sárvári számadáskönyvének margójára.* In: *In memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére.* Ed. Iván Lengvári. Pécs (1996), 125, 140–144.

între cei doi frați, Ioan Pető îl însărcinase pe fiul său cu administrarea părții sale din domeniul situat în sudul câmpiei maghiare. Cel care avea obligația să îi raporteze lui Francisc Pető cheltuielile existente pe domeniu era castelanul. Prin urmare lista de socoteli nu reprezintă totalul cheltuielilor de pe întregul domeniu, ci doar sfertul acestora, aferente părții deținute de familia lui Ioan Pető.

Structura listei de socoteli respectă cutumele perioadei⁶⁰: veniturile încasate sunt urmate de cheltuielile (*exitus*) efectuate din aceste sume. Deoarece în epocă erau consemnate doar veniturile care într-un final ajungeau să fie cheltuite, suma acestor cheltuieli este aproape identică cu încasările. Acest mod de evidență, cunoscut și din alte documente de epocă, apare în dreptul anului 1517, în timp ce în cazul veniturilor de la începutul anului următor, o mare parte a sumelor încasate a rămas în „casă”, adică în buzunarul stăpânului⁶¹. Lista de socoteli dezvăluie faptul că, în ciuda veniturilor încasate, pentru acoperirea anumitor cheltuieli erau nevoiți să se împrumute de la castelan⁶². Specific caracteristicilor unui izvor documentar, consemnările sunt extrem de succinte, de regulă se rezumă la câteva cuvinte. Pe alocuri s-a notat și data efectuării cheltuielilor, precum și numele beneficiarului și natura plății.

Printre veniturile aferente anului 1517, alături de încasările domeniiale obișnuite, precum censul plătit de iobași în zilele de Sf. Gheorghe și Sf. Mihail (art. 1 și 29: în total 103 florini și 61 denari), figurează și jumătatea dării regale oferită nobililor în schimbul obligației de a întreține trupe militare de tipul banderilor (art. 14: 82,5 florini)⁶³. De asemenea sunt înregistrate câștigurile obținute

⁶⁰ Árpád Nógrády: *Kanizsai László számadáskönyve*. Budapesta (2011). (Historia Könyvtár. Okmánytárak 8.), 8–9.

⁶¹ A se vedea nota *reliqua dominus habet* după pozițiile 81 și 101, dar și articolele aflate între pozițiile 82 și 91.

⁶² Articolul 92., respectiv capitolul *Insuper idem castellanus dedit domino in credentiam* de pe pagina cu ultimele consemnări [5v] și articolele 105–109.

⁶³ Această informație confirmă faptul că datorită stăpânirilor funciare acumulate, precum și a funcțiilor pe care le-a deținut, Ioan Pető Gersei a fost inclus în categoria baronilor (compară cu G. Szatlóczki: *op.cit.*, 80–81). Nu ne surprinde faptul că numele lui nu figurează printre baronii regatului cu obligații militare, enumerate nominal în art. 22 al decretului regal din 1498, din moment ce a pășit în această categorie privilegiată abia câțiva ani mai târziu. Cu toate că nu era menționat nici în articolul 21, referitor la înființarea instituției *decempersonatului* din decretul anului 1500, de la această dată figura fără dubiu printre baronii țării (Pál Engel: *A Magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században*. In: *idem: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Ed. Enikő Csukovits, Budapesta (2003), 40, 48–51), ajungând în scurt timp și printre persoanele însărcinate cu obligația de a ține banderiu.

din vânzarea produselor agricole (art. 37: 16 florini). Conform listei de socoteli cheltuielile din primele luni ale anului următor au fost acoperite din încasarea taxei pentru crâșmărit a satelor aparținătoare domeniului (art. 38., 46., 58., 82., 87: 35,5 florini), din veniturile de pe urma comercializării produselor obținute probabil de pe terenurile alodiale (art. 79 și 89: 34 florini și 39 denari), precum și din împrumutul substanțial oferit de castelan (art. 92: 53 florini). Putem enumera aici și articolele referitoare la soldele necheltuite ale soldaților (art. 84, 85, 88: 10 florini). Nu dispunem de date privind alte venituri, precum taxa extraordinară sau alte dări, precum cele vamale, în natură (produse sau forță de lucru) sau amenzi. Lista de socoteli, în sine, se pretează unui studiu comparativ, căci avem la dispoziție analogii precum listele de socoteli ale domeniilor Gyula și Hunedoara, stăpânite de Gheorghe Brandenburg sau domeniul Șiriei deținut de familia Bátori. Problema pe care o întâmpinăm însă este de fapt lipsa altor tipuri de documente de ordin economic (urbarii, consemnarea dărilor pe porți, liste de dări, inventare), cu ajutorul cărora am putea stabili spre exemplu, cuantumul impozitului pe o poartă în cadrul domeniului Szödi. Prin urmare suntem nevoiți să ne rezumăm la analiza naturii cheltuielilor realizate din încasări.

Similar listelor de socoteli medievale, lista veniturilor și a cheltuielilor de pe domeniul Szödi ilustrează modurile felurite, dar, în același timp, uzuale de întrebuințare a veniturilor⁶⁴. Cheltuielile notate în dreptul diferitelor încasări pot fi împărțite în următoarele categorii:

1. Cheltuieli gospodărești legate de bucătărie
2. Cheltuieli administrative
3. Cheltuieli cu familiarii, respectiv cheltuieli militare
4. Cheltuielile personale ale stăpânilor
5. Alte cheltuieli

Veniturile domeniilor medievale au fost alocate în măsură mai mare sau mai mică cheltuielilor legate de bucătărie. Astfel și în evidența întocmită

⁶⁴ Un anumit tip de venit nu era niciodată folosit exclusiv doar pentru un singur fel de plată. Astfel *taxa militaria* strânsă în vara anului 1517, de exemplu, nu a fost destinată în primul rând acoperirii cheltuielilor militare sau întreținerii banderului. Acest lucru a fost determinat atât de caracterul documentului, cât și de scopul întocmirii evidenței. (Compară cu Á. Nógrády: *Taxa ...*, 129–131.; *Idem: Kanizsai ...*, 9–10; István Kenyeres: *A Szapolyai-család és Trencsén*. In: *Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről*. Ed. Zita Horváth. ME BTK, Miskolc (2008). (Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica. Tom. XIII. Fasc. 3.), 182.).

de Mihail Kiskeszi regăsim lista articolelor din categoria alimentelor, ingredientelor (brânzeturi, unt, varză, pește, carne de vită, ulei, miere, icre de sturion) și condimentelor (s-a cumpărat în trei ocazii piper și șofran, odată în valoare de 86, respectiv de două ori de 24 denari). Alături de acestea mai putem menționa sumele cheltuite pe ustensile (ceaun, oale), pe pâine cumpărată pentru marșea de dinaintea Miercurii Cenușii, pe lumânări pentru perioada premergătoare și de după ziua Sf. Agata și în final pe seu, însumând 8 florini și 98 denari. Toate acestea reprezintă sub 3% din totalul încasărilor.

Cheltuielile administrative (forța de muncă, reparații, întreținere, cumpărare furaje, cheltuieli de judecată etc.) se ridicau în schimb la 23 florini și 69 denari, adică 7% din venitul total. O parte din aceste cheltuieli ar putea fi încadrate și la categoria cheltuielilor militare, căci scândurile și cuiele în valoare de 4,5 florini au fost folosite, cel mai probabil, la fortificarea reședinței nobiliare, tâmplarul care a efectuat lucrările fiind la rândul lui plătit cu suma de 6 florini (art. 20, 21, 28).

Cheltuielile militare corespund, fără doar și poate, soldei plătite trupelor angajate pe timp de patru luni, ce s-a ridicat la valoarea de 26 florini, precum și plății portarului fortificației, în valoare de 3,5 florini (art. 10 și 27). În lista de socoteli apar mai multe nume de persoane, cel mai probabil slujbași ai familiei Gersei. Dintre ei a fost menționat cel mai frecvent, mai exact de șapte ori, un anume Andrei Vásári. Plățile acestora s-a făcut în numerar de regulă, documentul însă conține și consemnări mai generale sau punctuale privind achitarea unor cheltuieli ale acestora (de exemplu încălțăminte, cizme). Documentul adevărește că plățile de ordin militar (29,5 florini) și cheltuielile slujbașilor (32 florini) însumau în totalitate 18% din totalul veniturilor.

În ceea ce privește sumele și cheltuielile alocate lui Francisc Pető și soției sale, Margareta Ráskai, observăm că stăpânii funciari au beneficiat aproape din toate sursele de venituri ale domeniului. Suma acestor articole depășește suma de 100 florini, adică aproape o treime a încasărilor a fost atribuită cheltuielilor personale ale familiei. Printre ele figurează contravaloarea unor cai de tracțiune și a articolelor de îmbrăcăminte, dar și sumele de bani date lui Francisc Pető la Buda și Lipova sau trimise lui Ioan Pető, precum și cheltuielile doamnei Margareta. Acestea din urmă reprezintă cheltuielile de drum de la Sződi la Buda (art. 6: 6,5 florini), achiziționarea unor articole vestimentare (art. 3, 12, 18, 23: 5

florini și 5 denari) și nu în ultimul rând cheltuielile bucătăriei de la Buda (art. 33: 3 florini).

Din cauza înregistrărilor sumare, restul articolelor consemnate, însumând aproximativ o treime din total, nu pot fi legate de primele patru categorii de cheltuieli, ca urmare le-am atribuit unor cheltuieli diverse. Menționăm aici datoria de 10 florini a lui Francisc Pető către castelanul său (art. 11), dar și acei 27 florini păstrați de castelan, având destinația de a fi cheltuiți pe anumite produse (art. 102). Mai figurează 21 florini pentru cumpărarea vinului (art. 103), a doi cai în valoare de 4 florini (art. 105, 107) și pentru articole vestimentare: blănuri, cizme și încălțăminte mai mult sau mai puțin valoroase (art. 19, 22, 42, 47, 51, 52, 60, 67, 98, 100, 106). Trebuie să menționăm că alături de antroponime apar răzleț și alte cuvinte maghiare: csizma (cizmă), lécek (scânduri), pokróc (pătura), köpönyeg (manta).

Din moment ce nu cunoaștem exact numărul gospodăriilor iobăgești și nici totalitatea veniturilor domeniului, suma încasată, în valoare de 335 florini, nu ne permite să ne pronunțăm asupra rentabilității posesiunilor din comitatul Arad. Totuși, având în vedere că această sumă reprezintă încasările de pe o pătrime a domeniului Sződi, cu mențiunea că nu avem cunoștințe privind cuantumul veniturilor altor domenii – cu excepția veniturilor provenite din vânzarea vinului de pe domeniul Pószakastély/Hódos din comitatul Timiș –, apreciem că moșiile localizate în zona sudică a câmpiei maghiare reprezentau pentru stăpâni o importantă sursă de venit. De asemenea observăm că fiecare denar încasat avea o destinație în bugetul domeniului, însă subliniem că structura cheltuielilor este caracteristică exclusiv perioadei și nu ne permite formularea unor concluzii generale⁶⁵.

Atât lista de socoteli, cât și celelalte documente referitoare la posesiunile din regiune, evidențiază caracterul mai degrabă defensiv și funcția de centru administrativ al reședinței de la Sződi. Totodată unele informații răzlețe dezvăluie și ocazionala sa destinație rezidențială. Cu toate că „leagănul” familiei Gersei a fost cetatea Tátika din vestul regatului, datorită demnităților avute, Ioan Pető își petrecea majoritatea timpului la Buda sau în apropierea curții regale⁶⁶, astfel că membrii familiei și-au

⁶⁵ Exemplul domeniilor de la Sárvár, Léka și Kapu ale familiei Kanizsa ilustrează foarte bine faptul că modul de valorificare a veniturilor provenite de pe domenii putea să varieze de-alungul mai multor ani, dar și în intervale de timp mai mici (Á. Nogrády: *Taxa ...*, 129–132).

⁶⁶ Exemple privind prezența la Buda: 1504: DL 25 427., 1514: DL 93 772., DL 93 776., fragmentar: DL 94 022. În

făcut rar apariția la Szódi. Nu avem date referitoare la modul în care a fost împărțită moșia cu familia Ország de Guth. Știm însă că Gheorghe Pető a fost prezent la Arad în decembrie 1506, pentru luarea în stăpânire a domeniului. În toamna anului 1507 se afla la Szódi, unde omul capitlului de la Arad îi înmânează citația care-l chema la judecată împotriva nobililor de Nădăștia⁶⁷. La introducerea în stăpânire se pare că Gheorghe a fost însoțit de fiul său, Emeric care, în primăvara anului 1507, protesta în fața capitlului din Arad într-o pricină ce privea moșia Szódi⁶⁸. Soția lui Francisc Gersei și-a făcut și ea apariția la Szódi cel puțin o dată, mai ales că lista de socoteli atestă faptul că pleca din acest loc spre Buda (art. 6). Mențiunea privind realizarea unei plăți către Francisc Gersei la Lipova ar putea fi un indiciu referitor la prezența stăpânului în regiune.

Concluzii

În încheierea studiului precizăm următoarele: (1) Odată cu obținerea moștenirii Pósafti, familia Gersei a reușit să se instaleze cu succes în regiunea sudică a câmpiei maghiare. Ocazional membri familiei își făceau apariția în zonă, dar reședința de la Szódi nu avea caracterul unei locuințe permanente. Începând cu anul 1507, în urma dobândirii a jumătate din moștenirea maternă, Ioan Pető Gersei a fost socotit membru al categoriei privilegiate a baronilor, nu doar datorită demnităților ocupate, ci și în urma stăpânirii unui patrimoniu funciar demn de statutul său social. Spre deosebire de posesiunile din vestul regatului, pe care le revendicau și celelalte ramuri ale familiei, moșiile din regiunea noastră aparțineau doar celor doi frați, diviziunea făcându-se în anul 1513. Sursele referitoare la aceste moșii dezvăluie aspecte și detalii importante privind circumstanțele și originile relațiilor cu familiile Ország de Guth și Patócsi de Kecskemét. (2). Valoarea posesiunilor aparținătoare domeniului Szódi este determinată, nu doar de poziția și întinderea lor, ci și de veniturile pe care le generau. Lista de socoteli din anii 1517–1518, păstrată până în prezent spre norocul cercetătorului, raportează un profit de 335 florini. Întreaga suma provenită de pe sfertul de domenii de la Szódi, pe care îl dețineau Ioan Pető și fiul său, Francisc oferă informații privind natura veniturilor și modurile de valorificare a acestora. Astfel, o treime a încasărilor au fost destinate cheltuielilor personale ale stăpânului

și ale familiei sale, a doua treime a fost atribuită plăților de întreținere a domeniului precum aprovizionarea bucătăriei și remunerarea slujbașilor și soldaților. Cheltuielile cu soldele soldaților se pot datora zonei de graniță unde era situat domeniul. Ultima treime din venituri a fost folosită pentru acoperirea plăților diverse, precum achitarea unor datorii, achiziția de piese vestimentare de bază, dar și pentru asigurarea unor cheltuieli neprevăzute. Lista de socoteli, în sine, nu este suficientă pentru dezvăluirea modului de funcționare a domeniului Szódi, însă pentru istoria familiei Gersei și a regiunii constituie o sursă valoroasă. De asemenea, însemnările ce privesc articolele de consum reprezintă o contribuție esențială, adusă cunoștințelor noastre, asupra modului de trai și viață cotidiană în perioada Evului Mediu târziu.

Anexă

Prima parte a anexei conține transcrierea integrală a trei documente medievale. Primele două sunt scrisori private care au fost selectate spre publicare datorită informațiilor pe care le furnizează referitor la achiziția posesiunilor din comitatele sud-estice ale Ungariei pe care le-a făcut familia Gersei. Cele două scrisori sunt urmate de documentul care constituie obiectul principal al studiului nostru, lista de socoteli a domeniului Szódi redactată între anii 1517–1518. Publicarea sa urmărește următoarele repere: (1) cu toate că textul original nu are rânduri numerotate, pentru a înlesni referințele am recurs la numerotarea anumitor aliniate; (2) pentru o mai bună lizibilitate articolele care redau veniturile le-am prezentat cursiv; (3) greșelile și descifrările incerte sunt semnalate în cazul tuturor documentelor sub formă de note⁶⁹. La finalul studiului am inclus arborele genealogic simplificat al ramurii Pető din neamul Pető Gersei, completând astfel informațiile referitoare la membrii familiei din perioada premergătoare bătăliei de la Mohács, publicate de Pál Engel în lucrarea sa de genealogie.

1. 1506, decembrie 15, Arad

Scrisoarea lui Gheorghe Pető Gersei adresată fratelui său, Ioan Pető Gersei în privința intrării în stăpânire a reședinței nobiliare de la Szódi.

anul 1520 emitea un document la Bős, în vecinătatea curții regale aflată la Pressburg (DL 93 825.).

⁶⁷ 12 oct. 1507: DL 93 733.

⁶⁸ E. Gálfi: *op.cit.*, 58/72.

⁶⁹ Doresc să îi mulțumesc lui Tibor Neumann și lui Bence Péterfi pentru ajutorul acordat pe parcursul transcrierii textelor.

Original, pe hârtie pătată, locul peceții prezintă rup-tură. MOL, DL 93 727. (Arh. fam. Festetics, nr. inv.: Arad 110)

Magnifico domino Iohanni Pethew de Gerse, magistro curie fi lie regie maiestatis ac illustrissimi domini Lodowici ducis, domino et fratri nobis honorando.

Post salutem magnifice domine noster honorande!

Scit⁷⁰ v(estra) m(agnificencia), quod nupe-rime nos quam indistorte et indecenter misistis de Buda, et etiam scitis, quam minimis expensis nos⁷¹ destinastis, quas expensas sive pecunias iam omnino nos exposuimus hic. Quia hic maximas necessitates sive ewkaristhias habuimus. Ceterum sciat v(estra) m(agnifi cencia) et etiam bene constat v(estre) m(agnifi cencie), quod iam istorum famu-lorum, videlicet hwzaronum, quos susceperamus ad unum mensem, mensis ipsorum in brevi expi-rat, et si ipsos a nobis miserimus sive dimittimus, extunc erit in detrimentum et in verecundiam nostram. Ceterum sciatis, quod castellum Zewdhy vocatum dabunt et assignabunt in manus nostras secundo die a datarum presencium, videlicet feria quarta post Lucie virginis, et castellum Zewdhy est ita desertum, út nulla victualia in eo miserunt, et sciatis, ut in ipso castello oportet vivere expen-sis, et neque aliud esse possumus, et etiam ipsos iobagiones ad castellum pertinentes ipsi ita deso-laverunt, ut ex eis sive super eos in presenti anno nullam utilitatem vel fructum recipere possumus, quia sunt multum pauperes et etiam sunt pauci iobagiones ad Zewdhy pertinentes, et quod etiam nosmetipsi dicimus v(estre) m(agnifi centie), dum erimus insimul, quam pauci sunt. Ceterum peti-mus atque etiam rogamus v(estram) m(agnifi centiam), ut nobis pecunias mittere⁷² velitis, quanto citius potestis, quia iam non habemus. Ceterum etiam ex famulis nostris, quisque quantum habuit, extra rogavimus et omnino exposuimus et iam non habemus⁷³, ubi recipere, quia in istis partibus in nullo habemus confi denciam aliquam, a quo⁷⁴ rogaremus. Igitur ob amorem Dei omnipotentis nobis mittere⁷⁵ velitis expensas, et si non miseritis, credatis, quod magis desideraremus mori, quam vivere in verecundiam nostram, quia credatis et

⁷⁰ înainte șters: *sc*

⁷¹ după șters: *de*

⁷² în original: *mitere*

⁷³ după șters: *iam*

⁷⁴ a quo: deasupra rândului

⁷⁵ în original: *mitere*

sciatis, ad castellum Zewdhy ibimus fl oreno uno et ortone. Ideo rogamus, ut aliunde facere potes-tis, faciatis et credatis, ut inposterum non peni-tebit v(estra) m(agnificencia)⁷⁶, quid ad ista bona expenditis.

Datum in oppido Arad, feria tertia post Lucie virginis 1506.

Georgius Pethew
de Gerse etc.

[1v] Ceterum sciat v(estra) m(agnificencia), quod villas quatuor, quas a castello Zewdhy receperant sive occupaverant⁷⁷, hoc nomine vocatas Zenthpal, Aroky, Deechk, Ghylydh demum⁷⁸ recipere volumus sive occupare circa castellum Zewdhy, si etiam nos incideremus in iudicium vel aliquis nobiscum iudiciu inciperet propter istas villas. Insuper dedit nobis modum in istis ipse Michael Nadasdy ac informavit nos, quid peragere debeamus, et etiam locuti sumus cum eo⁷⁹, igitur faciat hoc v(estra) m(agnifi cencia), ut sitis⁸⁰ insimul⁸¹ cum domino Blasio Raskay ac cum Salatiel et inscribere non permittatis⁸² magistro Stephano in litteras nostras fassionales, quas coram magistro Stephano fassi sumus, videlicet possessiones⁸³ illas, quas ipse Iohannes Wngor famulis suis dedisset et vendidisset, ac ut ipse Michael Soby sit una nobis-cum inposterum. V(estra) m(agnifi cencia) litteras fassionales extradare non permittatis⁸⁴ ipsis, quia qualiter Bude cum eis⁸⁵ ordinastis sive disposuistis, in manus nostras castellum Zewdhy non dederunt illo modo. Si pro bono esse cognoscitis, tunc ita faciatis⁸⁶, igitur extra recipere minime mittatis⁸⁷.

2.

1513, martie 23, Kecskemét

Scrisoarea Doroteei Ország de Guth către Ioan Pető Gersei referitoare la anexa gospodărească urmată a fi construită pe posesiunea Kér.

Original, hârtie, păstrează urma unui sigiliu inelar. MOL, DL 93 762. (Arh. fam. Festetics)

⁷⁶ scris deasupra rândului: *v(estra) m(agnifi centia)*

⁷⁷ după șters: *den*

⁷⁸ în original: *domum*

⁷⁹ după șters: *et ispe Michael Nadasdy*

⁸⁰ după șters: *inun*

⁸¹ după șters: *cum Blasio Raskay*

⁸² în original: *permittatis*

⁸³ cuvânt corectat

⁸⁴ în original: *permittatis*

⁸⁵ după șters: *Bude*

⁸⁶ după șters: *ex*

⁸⁷ în original: *mittatis*

Magnifico domino Iohanni Pethew de Gerse etc., magistro curie serenissimorum liberorum regie maiestatis, domino et fratri nobis honorando.

Salutem debitam, magnifice domine et frater nobis honorande!

Clare omnem intelligencie⁸⁸ voluntatem eiusdem ab ipso Gwrko adolescente Iohannis Nagh alias castellani vestre dominationis intelleximus, ubi eadem signifi cat nobis, quod domum allodii egregio domino Emerico Pethew construi et erigi facere nullo modo permetteremus. Sciat eadem, quod quantum nostra facultas potuit ac⁸⁹ quivit – et etiam mera exigebat veritas –, eidem allodium in Keer habere minime permisimus, reminisci eandem haut dub[it]amus dum pariter cum v(estra) d(ominacione) et m(agnificencia) nuper Bude extitissimus, eo tempore eidem declaravimus, quod egregio Emerico Pethew in non divisa possessione facere allodium nequaquam concessimus, ligna vero, que ad huiusmodi domus erectionem et foundationem succidi fecerat dolabrisque planare, ad divisam et partitam subduci fecit portionem, quam vivente domino Iohanne Hwngzor wayvode condvisam habuimus, ubi prohibendi vim minus habemus, obviare etiam nequimus, ex quo ibi distributio sew divisio iam dudum facta est. Sed quia eadem non ignorat, qualis subsequeretur fi nis, si nos eidem aliquam potestatem illic daremus et faceremus, tamen commisimus castellano nostro intra minus divisas portiones usque ad periculum capitis sui eidem ipsam domum afi gi et disponi haut sinat, immo arcendi animum contra eundem semper habeat. Ideo ad illam portionem tantum v[estra] d[ominacio] potestatem habet, ubi nunc domum fundare vult⁹⁰.

Inter(ea) eandem valere optamus felicissime.

Ex Keczkemeth feria quarta magna, anno Domini 1513⁹¹.

Dorothea Orzagh, relicta condam egregii Bartholomei Pathochi

3.
1518, februarie 19, Szödi

Lista de socoteli a domeniului Szödi privind veniturile și cheltuielile din anul 1517/1518 întocmită de Mihail Kiskeszi, castelan de Szödi.

⁸⁸ scris deasupra rândului: *intelligencie*

⁸⁹ după șters: *quivit*

⁹⁰ în original: *fondare volt*

⁹¹ în original: *15013*

Original, pe hârtie, cu urma unui sigiliu inelar. MOL, DL 93 791. (Arh. fam. Festetics, nr. inv.: Arad 113.)

[1r]

Ratio data per egregium Michaellem de Kyskezy castellanum de Zewdy de daciis et proventibus eiusdem castelli anni 1517 et est data domino Francisco Pethew

1. *Item primo circa festum Georgii martiris proventus fecit* fl. 55

Exitus

2. *Item quattuor equos currieros eidem domino Francisco Pethew* fl. 13

3. *Item quando vestes et alias res domine duxerunt Budam, pro expensis dedi* fl. 2,5

4. *Item Ladyslao Wasari ratione serviciorum dedi* fl. 2,5

5. *Item dum equos currieros duxerunt ad Keztel expensis* fl. 3

6. *Item dum domina de Zewdy Budam iverat, remanserat obligata dedi* fl. 6,5 pro [...] fl. 6,5

7. *Item quando ivit Budam et in remissione servorum* fl. 12

8. *Item Petro Zekeres dedi* fl. 1,5 d. 25

[1v]

9. *Item Andree Wasari pro caligis comparandis* fl. 0,5

10. *Item portario castelli* fl. 1,5

11. *Item pro debitis propriis, quibus idem dominus Franciscus obligabatur, accepi* fl. 10

12. *Item domine duos calcios* fl. 0,5 d. 4

13. *Item pro relacione evocatoriarum* fl. 0,5 d. 25

14. *Item pecunie exercitiales in estate per singulos florenos dicare faciunt* fl. 82,5

Exitus

15. *Item Andree Wasary pro debitis ex commissione domini* fl. 7

16. *Item per eundem Andream misi Budam* fl. 55

[2r]

17. *Item eidem Andree Wasary pro expensis* fl. 2

18. *Item ad sericum pro domina* fl. 1

19. *Item duas cismas* fl. 1 d. 20

20. *Item leczet pro castello* fl. 1,5

21. *Item claviculos* fl. 3

22. Item pro cornibus bovinis	fl. 0,5	52. Parvos calcios	d. 30
23. Item pelles agnellinas misi domine	fl. 1 d. 15	53. Piper et crocum	d. 86
24. Item avenam emi	fl. 1	54. Avenam	fl. 1
25. Item Iohanni Bernolty	fl. 0,5 d. 25	55. In Lippa pro domino	d. 25
26. Item fenum	fl. 0,5	56. Panes in carnisprivio	d. 32
27. Item portario castri	fl. 2	57. Pisces feria sexta	d. 10
28. Item carpentario	fl. 6		
[2v]		58. <i>Unum (vas vini) in Bodorlaka educillatum exivit ad</i>	fl. 6
29. <i>Item proventus sancti Michaelis archangeli fecit</i>	fl. 48,5 d. 11	59. Sericum	d. 60
30. Item stipendariis ad quattuor menses	fl. 26	60. Duos calcios	d. 36
31. Item domino Iohanni Pethew per Georgium misi	fl. 16	61. Valentino calcium	d. 20
32. Item caseum et butirum	fl. 1	62. Pannum	d. 50
33. Item Bude domine ad coquinam suam	fl. 3	63. Stabulario subam	d. 46
34. Item solus ibidem exposui	fl. 2	64. Piper et crocum	d. 24
35. Item insuper caules emimus	fl. 1	[4r]	
36. <i>Item in istis proventibus de Aroky, de Byke et de Menesy nihil solverunt.</i>		65. Fenum ⁹⁴	d. 20
37. <i>Item fenum et stramina vendidit fl. 16 et per ipsum Georgium misi domino</i>	fl. 16	66. Aleca	d. 16
[3r]		67. Cingula iiiii ⁹⁵	d. 12
Ratio de proventibus anni 1518 per eundem data		68. Mathie Wakmeri	d. 10
38. <i>Unum vas vini in Zentpal educillatum exivit</i>	fl. 9	69. Piper et crocum	d. 24
Exitus		70. Almano stabulario	d. 25
39. Ad manus domini dedi	fl. 6	71. Mel	d. 25
40. Cozme pellifici	fl. 0,5 d. 30	72. Pileum Stephano Contz	d. 12
41. Ad manus domini dedi	d. 63	73. Fabiano sartori	d. 6
42. Puero Darocz	d. 16	74. Ollas	d. 6
43. Pellifi ci jowo	d. 42	75. Suttori	d. 6
44. Pokroc et avenam	d. 32	76. Pisces	d. 12
45. A festo sancte Agathe ad Gram feriam quadragesime ⁹² carnes bovinas et candelas	d. 68	77. Ova uzonis	d. 3
46. <i>Unum vas vini in Gelyd educillatum exivit ad</i>	fl. 6,5	78. Ante festum Sancte Agathe ⁹⁶ ad necessaria coquine et candelarum	d. 90
Exitus		[4v]	
47. Mastrucam agnellinam	fl. 1 d. 25	79. <i>Item de Posacastela de pretio fruguum duxerunt</i>	fl. 18
48. Caldare unum fl 1	d. 20	Exitus	
[3v]		80. Unum kepenyegh domino	fl. 1,5
49. Oleum	d. 65	81. Pisces	fl. 0,5
50. Redas et funes	d. 21	Reliqua dominus habet. ⁹⁷	
51. Duos calcios muliebres ⁹³	d. 33	82. <i>Item vino in Machalaka⁹⁸ educillato duxerunt</i>	fl. 7
		83. tenentur adhuc stabulariis pro suba eorum	fl. 1 d. 10 duobus ⁹⁹
		⁹⁴ eventual <i>ferrum</i>	
		⁹⁵ corectat din III	
		⁹⁶ înainte de 5 februarie (1518)	
		⁹⁷ adică 16 florini	
		⁹⁸ șters înainte: <i>Posa</i>	
		⁹⁹ lectură nesigură	

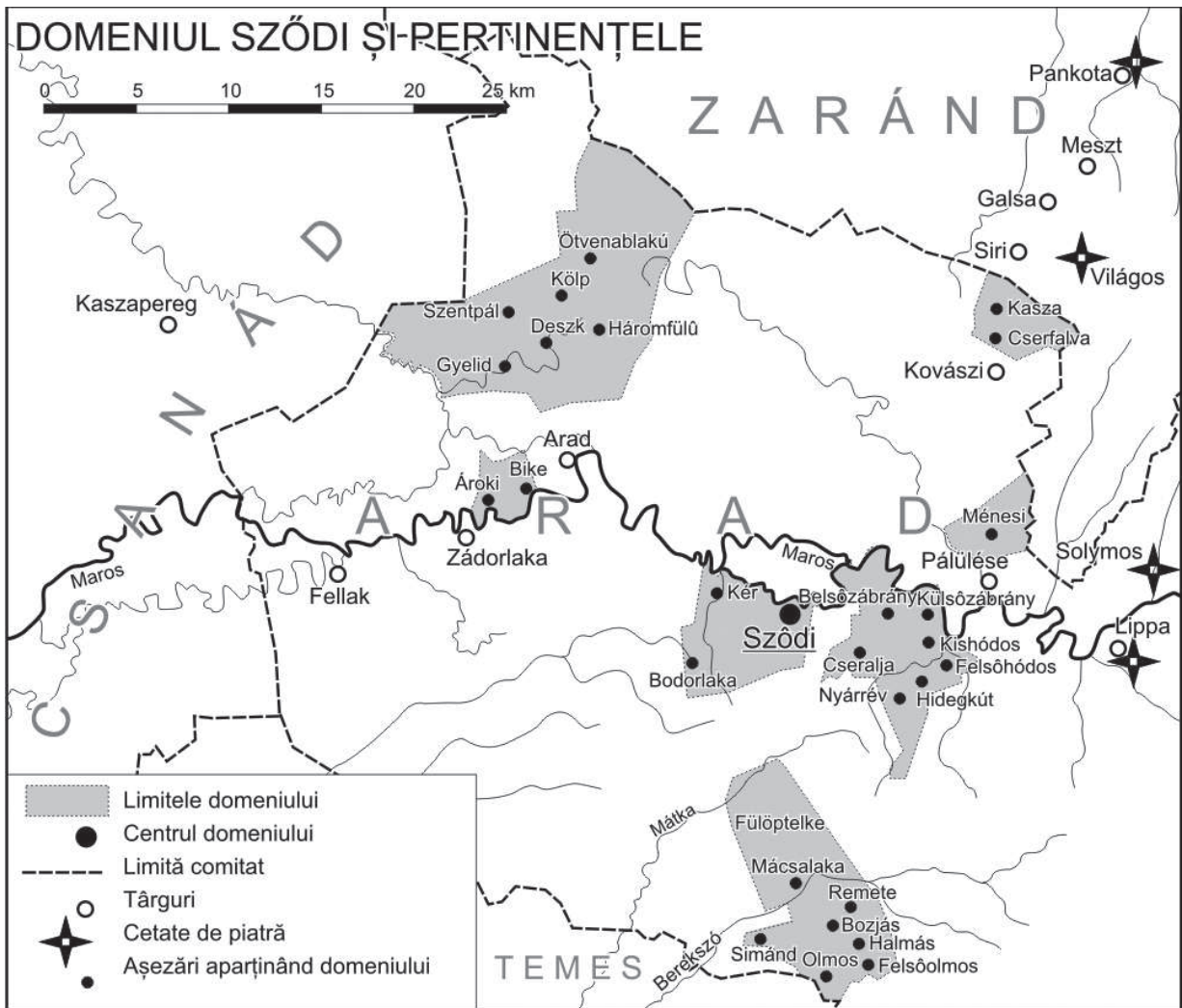
⁹² între 5 februarie – 15 martie (1518.)

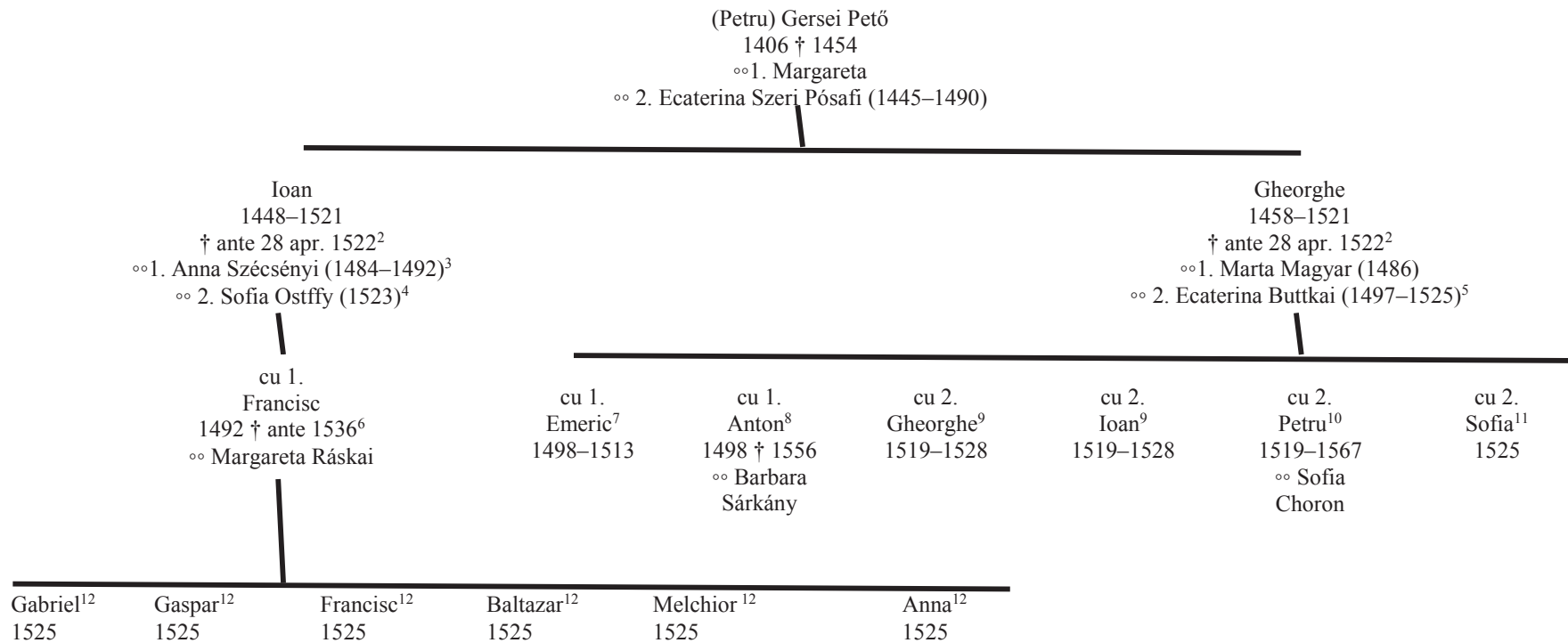
⁹³ în original: *mulie*

84. <i>Item de pecuniis stipendariorum de eadem Machalaka</i>	<i>fl. 4</i>	96. Telam domino	fl. 1
85. <i>Item de Philepteke de pecuniis stipendariorum</i>	<i>fl. 3</i>	97. Stabulario almano	fl. 1
Exitus		98. Calcium emerunt domino	d. 60
86. <i>Item ordeum emimus</i>	<i>fl. 1</i>	99. Aleca	d. 20
		100. Telam	d. 18
		101. Andree Vasary	d. 10
		Reliqua dominus habet. ¹⁰⁰	
87. <i>Item de vino in Belsewabreni educillato portarunt</i>	<i>fl. 7</i>	102. <i>Item pro istis misimus in manibus castellani ad vendendum fruges valentes adminus</i>	fl. 27
88. <i>Item de pecuniis stipendariorum</i>	<i>fl. 3</i>	103. <i>Item tria vasa vini ad educillandum valentia adminus</i>	fl. 21
[5r]		104. <i>Item de Zentpal habebit</i>	fl. 6,5 d. 11
89. <i>Item de precio acervi per incolas de Zenpal empti solverunt minus</i>	<i>fl. 16,5 d. 11</i>	[5v]	
Exitus		Insuper idem castellanus dedit domino in credentiam	
90. <i>Andree Wasari</i>	<i>fl. 3,5</i>		
91. <i>adhuc tenentur</i>	<i>fl. 6,5 d. 11</i>	105. <i>Equum unum valentem</i>	fl. 4
		106. <i>Pelles mardurinas</i>	fl. 4
92. <i>Item a castellano accepimus in credentiam</i>	<i>fl. 53</i>	107. <i>A Michaele Revez unum equum</i>	fl. 4
Exitus		108. <i>Sepas</i>	d. 55
93. <i>Nicolao litterato</i>	<i>fl. 4</i>	109. <i>Iohanni Wasperi et Andree Vasari calcios</i>	d. 56
94. <i>Iohanne Wasperi</i>	<i>fl. 2</i>		
95. <i>Andree Vasary</i>	<i>fl. 5</i>	Eximus de Zewdy feria 6ta post Cinerum et castellanus usque ad illum dum dedit rationem	
		[6r–8v üres]	

¹⁰⁰ adică 38 florini și 92 denari

Arborele genealogic simplificat al familiei Gersei Pető, ramura Pető¹

¹ Pentru datele nenotate vezi: P Engel: *Genealogia*, neamul Nádasd, Pl. 3: Pető (gersei).² 1522: DL 93833-34. ³ 1492: DL 93628. ⁴ 1523: DL 93844., nedatat: DL 94022. ⁵ în calitate de văduvă: 1524: DL 93846., 1525: DL 93854. ⁶ 15 martie 1492: DL 93626., privind mama – 1504: DL 93714., 1536: G. Szatlóczki: *op. cit.* (nota 4) 101., 115. ⁷ 1498: DL 93671., 1507: DL 36349. (fol. 133r Nr. 2.), 1513: DL 93762. ⁸ 1498: DL 93671., 1525: DL 93854., privind mama – 1553>1560: MNL OL P 235 - 1. - No. 248., 1556: G. Szatlóczki: *op. cit.* (nota 4) 118., privind soția – G. Szatlóczki: *op. cit.* (nota 4) 99. ⁹ 1519: DL 93804., 1522: DL 93837., 1525: DL 93854., 1528: G. Szatlóczki: *op. cit.* (nota 4) 97. ¹⁰ 1519: DL 93804., 1525: DL 93854., 1567: MNL OL P 235 - 1. - No. 244/a., privind soția – 1543: MNL OL P 235 - 1. - No. 248., 1552: MNL OL P 235 - 1. - No. 246. ¹¹ 1525: DL 93854. ¹² 1525: DL 93854.